

EN AV MÅNGA ►
böcker som återfinns i
B-korrespondensen.

B-korrespondens

Johan Kärnfelt

På bilden på nästa uppslag ligger mängder av försändelser från världens alla hörn. Tillsammans med andra liknande brev fyller de en flyttlåda till brädden. Denna korrespondens – inkommen till Nobelkommittéerna i fysik och kemi under ett drygt halvår 2001 – är, som vetenskaplig korrespondens brukar vara, fylld med tankar, idéer och reflexioner, med skisser, fotografier och trycksaker. Trots detta är de flesta breven olästa, en del till och med osprättade. I Nobelarkivet ordnas de under beteckningen B-korrespondens och utgör en högst väsentlig del av de handlingar som där förvaras bakom lås och bom.

När människor under årens lopp har skrivit in till Nobelkommittéerna har sekreterarna sorterat korrespondensen i två högar. Den ena högen har rört vad vi kanske kan kalla legitima Nobelärenden, i huvudsak nomineringar och sakkunnigyttranden. När dessa ärenden i vederbörlig ordning har behandlats av kommittéerna, har breven arkiverats i alfabetiskt ordnade årsvolymer och belagts med ett femtioårigt embargo. Försändelserna i den andra högen har rönt ett annat öde. Här finns brev från människor som befinner sig utanför den akademiska världen men som, kanske lockade av Nobelinstitutionens glans, vill göra sin stämma hörd. I denna hög hittar vi uppfinnare, amatörforskare, hemmatänkare, oroliga medborgare, lycksökare och en och annan med en skruv lös. I den mån dessa försändelser arkiverats har de först gallrats på skrymmande inslag som böcker, stenprover och liknande, för att därefter sorteras in som ”B-korrespondens”. Det går inte att avgöra hur stor andel som under åren sparats till eftervärlden – olika sekreterare verkar ha gallrat mer eller mindre hårdhänt – men det som finns kvar utgör en obruten serie från början av 1900-talet fram till i dag och tar åtskilliga hyllmeter av Nobelarkivet i anspråk.

BREV FRÅN EDWARD MIKENAS till Nobelkommittén, den 15 mars 1981.

Det vanligaste motivet när dessa brevskrivare vänder sig till Nobelkommittéerna, vilket framträder redan efter en ytlig granskning av breven, är att många helt enkelt tycker att de har gjort sig förtjänta av Nobelpriset. "I trust your Institution will do the RIGHT THING promptly", menar till exempel en svenskamerikan 1920. De menar sig ha uppfunnit en evighetsmaskin, löst cancers gåta eller ännu en gång bevisat att Einstein har fel. Nu skriver de till Nobelkommittéerna för att göra sina resultat kända. Ibland kan begäran åtföljas av direkta hot – "Vill bara meddela att polisanmälningarna är gjorda, samt att om ej Prof. S. Bergström, ordf. i Kom., ordnar med mitt rättmätiga pris i år, så att jag tilldelas detta, inlämnar jag en stämning till S[tockholm]s. Tingsrätt" – men oftare skriver man med ett mer ödmjukt tilltal. En amerikan, som skickar in en avhandling där han menar sig ha lagt grunden till en ny fysik, hör till denna kategori: "In presenting this I wish to do so in such a way as to make it eligible for consideration of your committee for a Nobel Prize in physics."

Men det är långt ifrån alla som fiskar efter Nobelpriset. Många av de brevskrivare som återfinns i materialet verkar vara mer intresserade av att upplysa den etablerade vetenskapen om hur det egentligen förhåller sig med exempelvis relationen mellan radiopulsarernas frekvenser och pyramidernas proportioner, med marijuanas potential som fredsmäklare, eller med cirkelns kvadratur. Återkommande är också människor som är genuint oroliga för någon konsekvens av det moderna samhället och som ser Nobelkommittéerna som de enda institutioner som har möjlighet att göra något åt saken:

B-KORRESPONDENS inkommen till Nobelkommittéerna i fysik och kemi under ett drygt halvår 2001. ►

I am not unduly worried as to who wins the race into space for I have seen that if Newton were wrong, and the Moon is NOT just the big body of surface dust we think it is, then great danger hangs over this earth, since if this matter is a fusible substance, and if hit by a thermo-nuclear bomb, by a new nation entering the space race, or others hoping that the people of earth would see their space achievements as a large cloud of dust rising from that airless moon, great danger could accrue.

Alldeles oavsett ärende har alla dessa brevskrivare det gemensamt att de söker erkännande för sig själva och sina idéer. Många hemmatänkare har tidigare skickat sina alster om vinkelns tredelning, eller vad det nu kan vara, till forskare och universitet men mötts av tystnad eller rentav förakt, och nu ser de, oberoende av vilket hörn av världen de kommer ifrån, Nobelkommittéerna som en sorts vetenskapernas högsta domstol. När allt annat fallerat är det här rättvisa kan skipas. Detta märks också i de ansträngningar en del brevskrivare har gjort för att få intyg, domstolsutlåtanden och liknande dokumentation översatt till svenska innan det skickats till kommittéerna. Samtidigt finns det många exempel på brevskrivare som har principiella synpunkter på den rättsutövning kommittéerna kan sägas ägna sig åt. En ung amerikansk student skriver till exempel 1968 och undrar varför inte afroamerikanska forskare kan komma i fråga för priset. Ett liknande ärende har en anonym svensk som 1973 hör av sig med en enda mening: "Nobelpriset till en Kvinna!"

Även om det finns enstaka akademiker representerade i materialet, så är de allra flesta brevskrivare aktiva utanför forskningsvärlden. Detta innebär att de har ett grundläggande problem gemensamt – de saknar en självklar talarposition. Detta är något som måste hanteras, och underdåniga hälsningspiruetter kan vara en början: "Högt ärade Nobel Kommitté! Den högsta bedömningsinsats för alla tiders vetenskap både för det förgångnas, det närvarandes och det kommandes!" De flesta brevskrivare verkar dock inse att detta bara är utanverk och att det krävs något mer. Den vanligaste lösningen på problemet har varit att helt enkelt bifoga sina tankespån i form av skrifter, tryckta eller i manuskript, och detta med förhoppningen, ofta uttalad, att innehållet ska vara tillräckligt tankeväckande för att fånga kommittéledamöternas intresse. Många av dessa bilagor har gällrats ut vid arkiveringen, särskilt som det inte varit alldeles ovanligt att man skickat tillräckligt med kopior för att "alla de ansvariga inom akademien skall få var sitt exemplar".

För många författare har de tryckta skrifterna – vilket kan vara allt från hela böcker till en halv sida text – ytterligare ett syfte, utöver att kommunicera tankar och idéer. Låt oss ta ett exempel. Några år efter att Vetenskapsakademien tilldelat 1929 års fysikpris till Louis de Broglie för upp-

täckten av elementarpartiklarnas vågegenskaper, skriver en amerikan till Nobelkommittén i fysik:

If you remember, in 1929 you gave to a French Scientis[t] the Nobel Prize for the wave movement of atoms, and I had a copyright on the wave movement of molecules (inclosed) [sic] in 1926. I am not blaming you, because you did not know of my theory; but I still believe that the wave movement of molecules, is the nearest right, because molecules are composed of atoms, and exhist [sic] as molecules.

Kommittén är alltså ursäktad, men notera att författaren menar sig ha copyright på sina idéer. En bilaga till brevet, och ett argument i sammanhanget, utgörs av en kort, *tryckt* text – närmast en serie stolpar med olika tankespån. Texten är bevitnad av en släkting den 15 september 1926 och ”copyrighted”.

Liknande tilltag är återkommande i korrespondensen. Copyright tycks för många brevskrivare spela samma roll som uppfinnarnas patent: Jag tänkte tanken först och eftersom den är tryckt kan jag också bevisa det. Att copyrightlagstiftningen bara gäller det tryckta uttrycket, och inte de idéer som togförs, verkar inte ha bekymrat.

Som helhet betraktat ger Nobelarkivets B-korrespondens en alternativ bild av hur vanliga människor uppfattar både Nobelprisen och vetenskapen i stort. Bortom flärden och genikulten, årligen reproducerade i medierna, ser människor världen över Nobelinstitutionen som den yttersta bastionen, räddaren i nöden, en institution av likar och den höga tankens försvarare. När de skriver är uppsåtet ofta mycket allvarligt: många tror sig uppenbarligen ha tänkt banbrytande tankar. Genomgående ger dessa brev uttryck för intresse och inte minst en önskan om bekräftelse och delaktighet: ”I never expect to win your prize; but scientific matters with me is a hobby, and my greatest pleasure is to forever keep trying.”

Som sentida läsare är det förstås lätt att fnissa åt enskilda brev – åt svensken som föreslår ett Nobelpris till den som ”onödiggör städandet”, åt indiern som vill ha Nobelpriset för ett program till en räknedosa som visar vilken veckodag ett visst datum infallit på, åt greken som långt före talet om den globala uppvärmningen menar att vi måste sänka koldioxidhalten i luften för att människor ska må bättre – men när man arbetat sig igenom arkivet är det bestående intrycket snarare ödmjukhet och respekt. Ödmjukhet inför människors tankevärldar och kreativitet; respekt inför det mod och de förhoppningar de investerat i sina brev. Känsloerna förstärks av vetenskapen om att de aldrig hade en chans. Åtskillnaden som görs i arkivet mellan A- och B-korrespondens är inte bara en administrativ sortering, utan uttrycker en grundläggande kunskapsordning, där den som står utanför

saknar de verktyg, den position och inte minst det ärende som krävs för att få adressatens uppmärksamhet. Avståndet är dessutom så stort att en flyktig blick på breven, ibland redan på kuverten, räckte för att fälla utlåtandet.

★

Jag har tidigare diskuterat liknande brevmaterial i Johan Kärnfelt, *Allt mellan himmel och jord: Knut Lundmark, astronomin och den publika kunskapsbildningen* (Lund, 2009). Om begreppet hemmatänkare, se speciellt kap. 7. Den korrespondens som diskuteras i denna essä förvaras i Nobelarkivet, Centrum för vetenskapshistoria, Kungl. Vetenskapsakademien. Brevskrivarna har ofta haft oklara uppfattningar om vilken instans som faktiskt har ansvar för Nobelprisen, med påföljd att breven adresserats till en rad olika institutioner, ambassader och liknande. Breven har sedan vidarebefordrats till Nobelkommittéerna. Anförda brev från: Gunnar C. Engstrand (31 augusti 1920), G. W. Cooper (10 oktober 1931), Argyrios Kusas (20 december 1945), Daniel Andersson (20 april 1950), Lincoln Rogers (19 juni 1951), O. C. Johnston (29 maj 1963), Kenneth Larson (30 april 1968), Sandra S. (8 november 1968), János Mautz (odaterat, 1971), anonymt brev (11 oktober 1973), signatur A. (31 december 1977), anonymt brev (18 juli 1980), och K. H. Mathew Kutty (15 maj 1983), alla i B-korrespondens, motsvarande år, Nobelarkivet. Brevet om polisanmälan ankom 1984 men har anonymiserats av hänsyn till författaren. Sune Bergström var inte ordförande i någon av kommittéerna, som brevskrivaren antar, men väl i Nobelstiftelsen.